

Domnule Rector,
Dragi invitați,
Iubiți colegi și studenți,
Stimat auditoriu,

Vă mulțumesc că ați venit astăzi aici ca să sărbătoriți alături de mine un eveniment care mă emoționează profund și care mă va marca multă vreme.

Ca să puteți înțelege mai bine cum s-a ajuns la acest moment aniversar, într-o universitate departe de orașul în care m-am născut și am trăit, trebuie să reflectăm la noțiunea de prietenie. Așa cum am auzit nu demult, într-o împrejurare asemănătoare celei de astăzi, de la un distins coleg, rector al unei prestigioase universități, titlul de Doctor Honoris Causa acordat de o universitate trebuie să aibă la bază în primul rând prietenia, prietenia la nivel profesional dintre două universități și dintre oameni. Consider că titlul care mi se acordă astăzi este în primul rând un semn de mare prietenie, mai mult decât o recunoaștere directă a meritelor mele științifice și profesionale, domenii în care avem mulți colegi mai merituoși decât mine.

Cum ia naștere o prietenie? Prietenia este rezultatul unei relații amicale cultivate cu grijă de-a lungul anilor, de ambele părți. Eu am îndrăgit Universitatea Ștefan cel Mare din Suceava din exces de admirație. Când am vizitat pentru prima oară USV, mi s-a părut că am nimerit în altă lume, între oameni alcătuiți altfel decât cei de acasă, o lume în care totul este fezabil, de la construcția de noi spații de învățământ, sociale, culturale și sportive și până la zidirea unor relații prietenești și colegiale, în care scopul comun înăbușă orice pornire individualistă. Am întâlnit un colectiv de colegi tineri și foarte tineri (așa erau acum 30 de ani!), deschiși, muncind pentru afirmarea colectivă, instituțională, considerată mai presus sau cel puțin la fel de importantă cu afirmarea personală. Era la început, facultatea și universitatea își construiau un drum propriu, mai puternic ancorat în realitățile și relațiile locale, decât școala de subingineri, filială a Universității Tehnice Gheorghe Asachi din Iași.

Au trecut anii și impresiile mele favorabile de la început nu numai că nu s-au șters ci chiar s-au întărit, s-au concretizat. Am considerat atunci că eram dator să mă integrez

În șuvoiul creator al colegilor din USV, că este o datorie de onoare să încerc să contribuie, după puterile mele, la afirmarea acestei universități și a colegilor ceva mai tineri. Admirația și afecțiunea mea și în corolar dorința de a-mi ajuta prietenii de aici nu s-au stins până astăzi.

Iată cum, după aproape 30 de ani de la prima întâlnire, după aproape 30 de ani de conlucrare prietenească, mi se face onoarea de a primi o investitură oficială pentru sarcinile pe care eu însumi mi le-am asumat cu mult timp în urmă.

Acest moment de mare înălțare sufletească pentru mine, mă face să mă gândesc în primul rând la drumul meu până aici, la școala care m-a format, dar și la legăturile care au existat dintotdeauna între orașul meu natal Brașov și Bucovina, de fapt între toate ținuturile locuite de români.

Îmi amintesc cu recunoștință de familia mea, de orașul meu, de învățătorii și profesorii mei, de toți cei care, cu dragoste și dăruire m-au înzestrat cu noțiuni, cunoștințe și idei, care mi-au luminat mintea și mi-au înălțat spiritul. Mulțumită lor și muncii lor pline de răbdare și dăruire mi-am lărgit și consolidat cunoștințele despre lume și viață, mi-am întregit an de an personalitatea și mi-am îmbogățit viața spirituală.

Dintre aceștia, îmi revin adeseori în duioasă amintire mai ales Christl Lösing (Zimmermann), învățătoarea mea din clasele primare, profesorul de fizică din liceu, bucovineanul Octavian Gurău, profesorul de limba rusă din liceu, brașoveanul născut în Basarabia Dimitrie Cazacu, precum și profesorul Andrei Nicolaide, mentorul meu din studenție și de după aceea. Cei patru mi-au fost modele în viață; semănau foarte puțin între ei, dar au contribuit esențial, fiecare la timpul lui, la formarea mea, completându-se. Bineînțeles că am realizat asta mult mai târziu. Acum, aș vrea adeseori să le mai cer sfatul, dar mai pot depăna amintiri și reflecta la sensurile existenței numai cu învățătoarea mea, cu care stau de vorba de două ori pe săptămână (are 80 de ani).

M-am născut într-o familie de intelectuali, cu respect și teamă de Dumnezeu, în care autoeducația prin cultură a stat mereu pe primul loc. Muzica și cărțile mi-au fost alături de la primii pași în viață. Păstrez o vie recunoștință părinților mei pentru atenția pe care mi-au acordat-o din fragedă pruncie și pentru copilăria lipsită de griji pe care ne-au asigurat-o, mie și surorii mele.

În buna tradiție a familiilor de intelectuali din Brașov, părinții mei au decis să mă ducă la una din grădinițele germane de stat și apoi, în mod firesc, să continui cu Școala elementară germană. După clasa a patra, în ciuda rezultatelor foarte bune la învățătură sau poate tocmai de aceea, un consiliu de familie a hotărât că trebuie să urmez pilda celorlalți bărbaiți din familie și am fost mutat la gimnaziul „Andrei Șaguna“. Am regretat mult despărțirea de colegii de la școala germană, cu o parte din ei aveam să mă

întâlnesc mai tarziu la liceu. Am avut însă șansa să cunosc alți colegi, la fel de prietenoși și mult mai ambițioși în pregătirea pentru viață.

Am copilărit, am trăit și trăiesc în Brașov, orașul în care, la adăpostul Carpaților și în centrul teritoriului locuit de români s-a plămădit limba română modernă, pentru că aici au fost cultivate mereu legăturile cu românii (și aromânii) de pretutindeni. Mai apoi și aici, la fel ca în multe locuri, s-a plămădit ideea de unitate națională.

Am absolvit Liceul "Andrei Șaguna" în 1964 în cea de a 108-a promoție a liceului. Desigur că oricine termină un liceu și o facultate își va aduce aminte cu plăcere și nostalgie de acele vremuri, de profesori și colegi, dar să termini liceul "Andrei Șaguna" din Brașov a fost și este pentru toți cei în cauză un prilej suplimentar de mândrie. Sunt foarte multe licee în țară, însă puține au fost și sunt vestite ca licee de elită. Printre ele se află, fără îndoială, și Liceul "Andrei Șaguna" din Brașov.

Ctitorul, mitropolitul Andrei Șaguna, scria că *înființarea acestui liceu a fost încoronarea tuturor eforturilor sale referitoare la învățământul în limba română în Transilvania.*

Despre liceul Andrei Șaguna, care a dat pâna la împlinirea vârstei de 150 de ani 47 de membrii ai Academiei Române, între care Gavril Munteanu (1866); Titu Maiorescu (1867); Ioan Meșotă (1877); Nicolae Teclu (1879); Andrei Bârseanu (1902), Virgil Onițiu (1902); Sextil Pușcariu (1914); Alexandru Lapedatu (1918); George Dima (1919), Onisifor Ghibu (1919); Octavian Goga (1919); Vasile Goldiș (1919); Lucian Blaga (1936); Constantin Lacea (1939); Andrei Oțetea (1955), Gheorghe Buzdugan (1963); Remus Răduleț (1963); George Ciucu (1974); Dumitru D. Roșca (1974); Dumitru Stăniloae (1990). Nicolae Iorga scria *Liceul din Brașov a avut, în pregătirea Marii Uniri din 1918, același rol pe care l-au avut școlile de Blaj pentru acțiunile revoluționare de la 1848. Liceul a creat acea clasă cultă din Ardeal care, dacă nu ar fi existat, în 1916 poate că nu am fi avut curajul să facem războiul și nici conduita îndrăzneată de atunci, care a dus la întregirea țării.*

Octavian Goga (fost elev al liceului) afirma: *Mai mult ca orice așezământ, acest liceu a iradiat fluidul permanent al năzuințelor noastre moderne. Paralel cu Blajul, care ne-a învățat cultul trecutului, aici s-a hrănit speranța pentru ziua de mâine. În chiliile de pe Târnave, se visau spendorile romane. În liceul de sub Tâmpa Brașovului, palpita florile renașterii românești.*

În anul aniversării României Mari, rememorarea unor evenimente istorice este mai mult decât binevenită, este chiar necesară. Desigur că fiecare localitate din Romania are propria istorie privitoare la acțiunile premergătoare și pregătitoare ale Marii Uniri din 1918, pentru că Unirea provinciilor istorice cu Romania a reprezentat un deziderat al tuturor românilor. Eu voi face în continuare numai o mică incursiune istorică referitoare la rolul Liceului "Andrei Șaguna" în pregătirea Marii Uniri.

Carpații nu au fost niciodată o piedică pentru români. În evul mediu, domenii întinse din Transilvania (Tara Făgărașului, Țara Almașului, Cetatea de Baltă, astăzi Jidvei) au

aparținut vremelnice domniilor moldoveni sau munteni. Oamenii de munte din Ardeal au trecut în Moldova, Bucovina și Țara Românească cu oile la păscut, unii s-au stabilit apoi acolo, fără să uite însă de unde au venit. Legăturile de rudenie au fost cultivate cu grijă. Și în familia mea, la origini o familie de oieri din Săcele, s-a vorbit mereu de rudele stabilite la Călărași cu zeci de ani în urmă: "au plecat cu oile și au rămas acolo", povestea bunica mea. Alți români s-au apucat de comerț, ajungând cu mărfurile lor până departe, la Stambul.

Mai apoi, după colonizarea sașilor în Transilvania pe Arcul Carpatic la Orăștie, Sibiu, Brașov și Bistrița, aceștia au adus cu ei obiceiuri și meșteșuguri noi din vestul Europei, iar legăturile peste Carpați s-au dezvoltat la un alt nivel. Produsele meșteșugărești ale sașilor din Brașov au ajuns curând la mare căutare la curțile domnești și boierești din Țara Românească și din Moldova. După căderea Constantinopolului, prezența masivă și ostilă a turcilor în Europa a amplificat comerțul cu arme, în confecționarea cărora meșteșugarii sași erau maeștrii recunoscuți. În cetatea Brașovului, pe lângă fierari, au existat însă și lemnari, zidari, aurari, dar și muzicieni renumiți. În toate aceste domenii, românii au avut ce învăța de la sași.

Pentru învățământul din Brașov, contribuția cea mai importantă a avut-o umanistul Johannes Honterus. Născut la Brașov în 1498, a urmat studii superioare la Viena, Regensburg, Cracovia și Basel și a scris cărți importante: 1530 Gramatica latină și Cosmografia, tipărite la Cracovia, 1532 prima hartă a Transilvaniei. Honterus a revenit la Brașov la 35 de ani, în 1533, și s-a dedicat intereselor obștești. A fost centumvir și senator în magistratura orașului, prim preot la Biserica Neagră. În 1518 a inițiat Reforma religioasă în Transilvania, după învățăturile lui Martin Luther (1483-1546) și sub influența lui Philipp Melancton (1497-1560).

Johannes Honterus, născut **Austen** (n. 1498, Brașov - d. 23 ianuarie 1549, Brașov) a fost un învățat umanist sas, reformator religios al sașilor din Transilvania, fondatorul gimnaziului săsesc din Brașov, din curtea Bisericii Negre. Prin activitatea sa vastă și multilaterală, a dobândit încă din viață un meritat renume, ce a depășit granițele țării în care a trăit. Tatăl său, Georg Austen (ori Aust), maistru tăbăcar, aparținea burgheziei înstărite din Brașov. Fiul său, Johannes, a primit o educație solidă, probabil de la călugării dominicani. În anul 1520 se înscrie la universitatea din Viena, unde primește deja în anul 1522 gradul de "*Baccalaureus*", iar în anul 1525 titlul de "*magister artium*". În timpul asediului Vienei de către armatele Imperiului Otoman, în 1529, Honterus se refugiază la Regensburg, la istoricul Johannes Turmair-Aventinus. În 1530, predă la Universitatea Jagellonă din Cracovia (Polonia). În același an publică primele sale lucrări, o descriere a lumii și o gramatică latină. În următorii trei ani se află la Basel, centrul umanismului european din acel timp, în special prin persoana lui Erasmus din Rotterdam. În Basel învață gravura în lemn și se inițiază în arta tipografiei. Aici tipărește în 1532 cunoscuta reprezentare cartografică a Transilvaniei: „*Chorographia Transylvaniae Sybembürgen*". În anul 1533 Honterus se întoarce la Brașov din Basel, se căsătorește în 1535, este ales în "Adunarea celor o sută", iar în 1536 devine Consilier Comunal. În Brașov a înființat una din primele tipografii din Transilvania (începând cu 1529 a funcționat o tipografie la Sibiu, concomitent cu tipografia lui Gaspar Heltai de la Cluj). Printre altele, Honterus tipărește în 1543 cartea "*Reformationbüchlein für Kronstadt und das Burzenland*" ("Cărticica de reformă pentru Brașov și Țara Bârsei") și "*Apologia*", iar în 1547, "*Kirchenordnung aller Deutschen in Siebenbürgen*" ("Regulamentul bisericilor tuturor germanilor din Transilvania"), care cuprindeau principalele teze ale reformei evanghelice a bisericii sașilor din Transilvania, de inspirație luterană. În anul 1546 a fost înființată la Brașov, la insistențele lui Honterus, prima fabrică de hârtie din regiune, care va livra hârtie și în Țara Românească și Moldova. Johannes Honterus moare la 23 ianuarie 1549 în Brașov și este înmormântat în Biserica Neagră.

Johannes Honterus s-a interesat în mod deosebit de educația tineretului. El a reorganizat vechea școală orășenească de limbă germană din Brașov, ce data din 1388. Elaborează un regulament de funcționare a școlii, "*Constitutio Scholae Coronensis*" (1543) și pune bazele unei organizații a elevilor, "*Coetus*", unde elevii aveau multă libertate de decizie și acțiune, cu scopul dezvoltării și pregătirii lor pentru viața în societate. Gimnaziul umanist și liceul înființat de Honterus au jucat un rol deosebit în viața culturală a Transilvaniei și a rămas până în zilele noastre o instituție de prestigiu.

Prin poziția sa geografică aparte, precum și prin dezvoltare economică, Brașovul medieval, oraș liber pe granița din Carpați, locuit de sași, români și unguri a jucat mereu un rol politic activ în relațiile cu Țările Române. Raporturile politice ale Brașovului cu Țara Românească și cu Moldova în secolele XV - XVI au avut scopul comun al apărării în fața cotoptitorilor. Să ne amintim de scrisoarea din 1521 a lui Neacșu din Câmpulung către judele Brașovului, primul document păstrat în limba română, aflat în arhiva orașului, dar și de o scrisoare adresată în 1558 brașovenilor de Stănilă, vornic la curtea lui Petru Șchiopul "... *voi știți bine că fără noi, voi nu puteți fi și țara voastră, Țara Bârsei, fără Moldova nu poate fi ...*". Există numeroase documente în care se cer noi știri despre otomani sau se aduc mulțumiri orașului din partea lui Matei Corvin, Ștefan cel Mare, Ștefan Bathory, Ioan Zapolya și alții. Pe baza acestor informații se luau din timp măsuri pentru consolidarea fortificațiilor și mobilizarea trupelor. Centru meșteșugăresc important, Brașovul era o sursă de arme pentru domniile Țării Românești și Moldovei. Din documente rezultă că înaintea bătăliei de la Vaslui (1475), brașovenii i-ar fi trimis lui Ștefan cel Mare importante cantități de arme. Exportul de arme pentru domnitorii fideli Porții era interzis (ex. Radu cel Frumos).

La Brașov în 7 martie 1395 s-a încheiat primul tratat de alianță antiotomană din sud-estul Europei, între Mircea cel Bătrân și Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei. În septembrie 1456, brașovenii încheie un tratat de alianță antiotomană cu Vlad Țepeș, garantând domnului muntean protecție și refugiu. În 1460 însă, din cauza unui conflict de hotar, Vlad Tepeș atacă orașul și distruge suburbiile (îndeosebi Brașovul vechi și Biserica Sfântul Bartolomeu). Și alți voievozi munteni au găsit adăpost vermic la Brașov: Dan, urmașul lui Mircea cel Bătrân în 1457-1458, Radu de la Afumați în mai 1523, Constantin Brâncoveanu 1674 și 1690.

Supus la repetate invazii otomane (1421, 1479 și 1493), Brașovul a luat parte direct la confruntările cu armatele otomane. Potrivit privilegiului din 1456 emis de regele Matei Corvin, brașovenii aveau obligația de a participa la toate campaniile din "părțile de răsărit", adică din Transilvania și din țările române. În 1595 trupe din Brașov au participat la bătăliile de la Călugăreni și Giurgiu.

Relațiile Brașovului cu Moldova condusă de Petru Rareș au fost sinuoase, ca de altfel și alianțele domnului moldovean, care au oscilat între Ferdinand de Habsburg și Ioan Zapolya. După o evoluție bună a raporturilor între Brașov și Petru Rareș, anul 1529 găsește cele două părți în tabere opuse. În timpul bătăliei de la Feldioara în 22 iunie 1529, trupele brașovene, alături de cele ale lui Ioan Zapolya, sunt învinse de austrieci și moldoveni. Cronicarul brașovean notează "*În acea luptă nenorocită, ca să nu zic rușinoasă, am pierdut toți soldații și toate tunurile noastre au fost duse de moldoveni*". Ostilitățile sunt reluate în octombrie 1529 când moldovenii conduși de Petru Rareș însuși asediază orașul, care e nevoit să capituleze și să ceară pace, adresându-se lui Petru Rareș: "*Țara Măriei tale și țara noastră au fost mereu ca o singură țară ...*". Brașovenii plătesc 4000 florini, iar Petru Rareș se angajează să apere Țara Bârsei și să îngăduie comerțul liber.

Și domnia lui Mihai Viteazul s-a împletit cu istoria orașului de sub Tâmpa. Brașovenii l-au sprijinit pe domnitor cu trupe în bătăliile de la Călugăreni și Giurgiu. Mihai Viteazul s-a întâlnit cu o delegație de brașoveni înaintea bătăliei de la Șelimbăr ca răspuns la solicitarea lui Mihai pentru un împrumut de 1500

taleri. Mihai a fost la Braşov în 1 - 16 martie 1600, iar în 12-15 martie în Biserica Neagră are loc Dieta Transilvaniei, în care cancelarul Transilvaniei şi trimisul sultanului (nu însă şi trimisul lui Rudolf al II-lea, împăratul german de la Praga), au recunoscut domnia lui Mihai în Transilvania. După campania din Moldova, Mihai revine la Braşov pentru câteva zile (27 iunie - 1 iulie 1600). La 10 septembrie 1600, prin decizia magistratului oraşului, Braşovul a trecut de partea nobilimii răzvrătite sprijinite de generalul Basta. Au loc lupte şi armata lui Mihai se retrage, presată de apropierea luptei de la Mirăslău. După înfrângerea de la Mirăslău (18 septembrie 1600), Mihai s-a retras prin Făgăraş şi Ţara Bârsei spre Braşov. Relaţiile Braşovului cu Radu Şerban, urmaşul lui Mihai pe tronul Ţării Româneşti (1601, 1602-1611) au fost foarte bune. Trupele muntene au salvat oraşul la asediul trupelor noului principe al Transilvaniei, Moise Szekely. În concluzie, se poate spune că oraşul de la poalele Tâmppei a jucat un rol activ în momentele importante ale istoriei noastre medievale.

În 1583 se înfiinţează prima şcoală românească, patronată de biserica "Sfântul Nicolae" din Schei. Şcoala continuă să existe apoi peste veacuri. Un document din 1743 menţionează existenţa şcolii în care se învăţa cititul, scrisul şi cântările, nu numai de către copii ci şi de adulţi. Interesul crescând al braşovenilor pentru învăţătura îi determină de susţinătorii Bisericii "Sfântul Nicolae" să semneze la 8 aprilie 1761 o învoială pentru înălţarea unei noi clădiri a şcolii, care s-a şi construit. Documentele menţionează că în 1777 a fost angajat dascălul grec Ienache care a predat celor 27 de elevi Octoihul, Psaltirea şi Gramatica, în limba greacă. Se acorda atunci multă atenţie limbii greceşti, întrucât Braşovul găzduia mulţi negustori greci şi macedoneni (aromâni refugiaţi din Balcanii cotropiţi de turci), dar şi pentru că Ţările Române erau conduse pe atunci de domnitori fanarioţi.

Un moment important pentru românii din Imperiul Austriac îl marchează "Edictul de toleranţă" al lui Iosif al II-lea (1781), care dădea dreptul confesiunilor necatolice să-şi înfiinţeze şcoli proprii în toate comunele cu peste 100 de familii aparţinătoare unei anumite confesiuni necatolice. S-a înfiinţat atunci la Sibiu un episcopat greco-ortodox pentru românii din Transilvania, care a stimulat înfiinţarea şi susţinerea şcolilor româneşti de lege răsăriteană. Primul director al acestor şcoli a fost Dimitrie Eustatievici. Lui i-a urmat Radu Tempea, care învăţase la gimnaziul săsesc din Braşov şi apoi la Buda. Influenţaţi de Radu Tempea, în 1804, fruntaşii din Şcheii Braşovului hotărăsc să înfiinţeze o şcoală cu trei clase unde "*în afară de rânduielele şi ştiinţele învăţăturii să se mai înveţe limba nemţească, ungurescă şi grecească*". Tot în acest timp, se înfiinţează şi o şcoală pe lângă biserica "Sfânta Treime" de pe Tocile.

Oraşul de la poalele Tâmppei a devenit în decursul evului mediu, un foarte important centru economic, comercial şi cultural, spre care gravitau românii (în special negustorii), din toate ţinuturile locuite de români. Aici se întretăiau toate drumurile comerciale parcurse de ardeleni (români, secui şi saşi), munteni si moldoveni, care îşi schimbau la Braşov mărfurile şi ideile, folosind aceeaşi limbă înţeleasă de toţi, limbă care s-a format şi cizelat în această parte a ţării, devenind viitoarea limbă literară românească. Aici, mai devreme decât oriunde, locuitorii tuturor provinciilor locuite de români şi-au dat întâlnire mereu şi au recunoscut în cele din urmă că aparţin aceluiaşi neam, că au obiceiuri şi tradiţii comune.

Contactele permanente ale românilor care îşi schimbau la Braşov produsele, au favorizat o efervescentă culturală care a dus la trezirea conştiinţei naţionale, aici la fel

ca și în alte centre orășenești ale țării. Din aceste motive la Brașov, poate mai înainte decât oriunde pe teritoriile locuite de români, s-a simțit nevoia înființării unor școli în care elevii să învețe și să se perfecționeze în cunoașterea limbii române.

Desprinderea, în 1698, a unei părți a Bisericii ortodoxe din Transilvania și integrarea ei doctrinară în cea catolică, subordonată ierarhic Vaticanului, în ciuda numeroaselor controverse, a însemnat un pas important spre progres și universul civilizației occidentului, îndeosebi în ceea ce privește accesul copiilor și adolescenților români din Transilvania la studii liceale și universitare. Acest fapt a favorizat, în decurs de câteva decenii, apariția unei comunități de tineri intelectuali români militanți pentru emancipare și deșteptarea națională, convinși, prin propria experiență de rolul decisiv al școlii de toate gradele în înfăptuirea progresului material și spiritual al națiunii. Astfel școlile de la Blaj, al cărui ctitor a fost Inochentie Micu Klein, urmat de discipolii săi Gheorghe Șincai, Petru Maior, episcopul Grigore Maior, Timotei Cipariu, dobândesc în câteva decenii o binemeritată faimă, cu rezeva, oarecum firescă a unora dintre români, privitoare la orientarea lor religioasă.

La Brașov, până la mijlocul secolului al XVIII-lea, românii și grecii nu au avut acces în "Cetate", adică în interiorul zidurilor Cetății Brașovului, locuind în Schei. Abia în urma "Edictului de toleranță" din 1781, românii își pot cumpăra case în Cetate. Românii vor ridica biserica ortodoxă "Sfânta Adormire" în Piața Sfatului, iar grecii biserica ortodoxă "Sfânta Treime" în apropierea Bisericii Negre, ambele în curți interioare, nu la stradă.

Cam atunci, negustorii români bogați din Cetatea Brașovului, își pun problema de ce școli asemenea celor din Blaj nu s-ar putea ctitori și la Brașov, atâta timp cât condiția materială nu este cu nimic inferioară celei a comunităților care susțin școlile Blajului (care erau însă puternic susținute de autoritatea morală și forța financiară a bisericii Romei).

Câțiva negustori, care își aveau fiii la studii la Blaj, l-au invitat în vara lui 1834 la Brașov pe **Gheorghe Barițiu**, licențiat în filosofie la Universitatea din Cluj și student la teologie la Blaj, să le îndrume copiii, dar și să studieze posibilitatea înființării unor școli asemănătoare celor de la Blaj și celor ale comunităților săsești de la Brașov și Sibiu, dar cu limba de predare română. Ca răspuns, Gheorghe Barițiu redactează o memorabilă "Disertație despre chestiunea școlară, adresată credincioșilor de lege grecească din Brașov" în care afirmă "*ce n-ar putea face românii Brașovului cu puterile unite în privința școlară? ... Monument să ridicați lui Dumnezeu prea plăcut, monument care nu numai de nepoții Dumneavoastră, ci de toată nația să fie păzit și păstrat peste veacuri... Școli, școli, bărbați brașoveni!*". În 1836, pentru a-și continua misiunea, Gheorghe Barițiu întreprinde, împreună cu profesorul său Timotei Cipariu o călătorie la Școala de la "Sfântul Sava" din București, unde studiază programele școlare orientate în special spre studiul limbii române, al matematicilor și al științelor naturii, și se întâlnește cu profesorii de acolo Petrache Poenaru, Eftimie Murgu, Florian Aron, dar și cu alți eminenți intelectuali din epocă Ion Heliade Rădulescu, C.A. Rosetti, Iancu Văcărescu.

În acest timp, pe lângă biserica "Sfânta Adormire" din Cetate se înființează o școală la care se învăța pe lângă limba română, germana, greaca, scrisul și socotitul. Gheorghe

Barițiu s-a stabilit în 1836 la Brașov și a predat 9 ani (1836-1845) la această școală. Prezența lui în mijlocul brașovenilor a coincis cu o perioadă de puternic avânt cultural și patriotic, de deșteptare a conștiinței naționale, premergătoare marilor mișcări revoluționare de la 1848. Remarcabilă în acest sens este enorma influență de ordin cultural și patriotic pe care a avut-o în epocă inițiativa publicistică a marelui cărturar, prin tipărirea începând cu 1838 a primului ziar românesc de mare circulație în Transilvania și apoi în toate teritoriile locuite de români "Gazeta de Transilvania", după care va urma "Foaia pentru minte, inimă și literatură". Spiritul înnoitor, de puternic patriotism, promovat prin școlile și publicațiile apărute sub înaltul lui patronaj, va sta la temelia viitoarelor acțiuni ale vrednicilor bărbați care vor iniția și susține înființarea gimnaziului românesc la Brașov.

În aceasta situație se găseau Șcheii Brașovului când **Ion Popazu** a fost numit paroh la Biserica "Sfântul Nicolae". Originar din Brașov, dintr-o familie de negustori, cu primii ani la școala de pe lângă Biserica "Sfântul Nicolae". Apoi urmează școala grecească de pe lângă Biserica "Sfânta Treime", gimnaziul săsesc, gimnaziul romano-catolic din Sibiu, liceul catolic din Cluj, Facultatea de Teologie din Viena. La scurt timp, Popazu este numit protopop al Brașovului și manifestă un interes deosebit pentru educația școlară a românilor. Om înzestrat cu calități remarcabile, cu un caracter ferm, stimat și simpatizat de enoriașii săi, mereu aproape de problemele cele mai importante ale românilor brașoveni, a avut un rol hotărâtor în formarea unui spirit nou și sănătos, de interes pentru cultura și școala națională. În 1840, la numai 2 ani de la înscăunarea sa, Popazu propune reprezentanților bisericii reorganizarea școlii de la Biserica "Sfântul Nicolae". Se acceptă propunerea lui ca școala să aibă 4 clase de băieți și 2 clase de fete, cu trei învățători. Popazu nu precupețește nici un efort pentru a lumina poporul, arătând românilor brașoveni cu toate ocaziile și prin toate mijloacele *câtă însemnătate are învățătura pentru poporul românesc din Schei*. El cere sprijin material pentru dascăli, iar acestora le cere să fie foarte bine pregătiți.

Pentru realizarea unor progrese reale în dezvoltarea învățământului românesc era necesară unirea celor din Schei cu cei din Cetate, acțiune pentru care Popazu depune eforturi susținute. Cele două comunități trebuiau contopite cu orice preț, iar Popazu folosește prilejul oferit de dorința celor din Cetate de a cumpăra un loc de cimitir în grădina dintre Groaveri și Schei: *Oare nu ar fi mai bine să folosim grădina aceasta nu pentru morți ci pentru vii și întrânsa să ridicăm o clădire școlară comunală pentru copiii dumneavoastră?* Pledoaria lui găsește ecou, negustorii din Cetate aprobă propunerea și subscriu sume importante de bani și se cumpără grădina. Popazu însuși subscrie cu 500 de florini. În adunarea din 19 noiembrie 1844, în prezența reprezentanților din Schei și din Cetate, Popazu propune colaborarea tuturor românilor brașoveni pentru înființarea unei singure școli cu 5 dascăli, într-un local nou care să se construiască pe locul cumpărat. Propune totodată constituirea unei comisii pentru colecte în vederea asigurării sumelor necesare construirii noii clădiri. Aceasta comisie va purta numele de **Eforie școlară**.

Constituirea Eforiei școlare a însemnat un moment important în viața culturală și în dezvoltarea învățământului românesc brașovean. Eforia cuprindea oamenii cei mai

devotați obștei și a numit o comisie care să se ocupe de construirea noului local. În 1846 inginerul Ștefan Emilian prezintă planul construcției, dar executarea lucrărilor se amână, nefiind asigurate mijloacele materiale. Evenimentele anului revoluționar 1848 opresc temporar acțiunea proiectată, dar suflul înnoitor al acestui an se resimte și în chestiunea frământată a școlilor brașovene. În programul revoluționar votat la Blaj în mai 1848, una din revendicări este: *Națiunea română cere înființarea școlilor românești pe la toate satele și orașele, a gimnaziilor, institutelor militare și a seminariilor preoțești, precum și a unei Universități române.*

Evenimentele de la 1848 și reacțiunea care a urmat au arătat clar românilor transilvăneni cât de necesari sunt oamenii bine pregătiți. De aici dorința tot mai puternică a patrioților brașoveni de a ridica instituții de cultură pentru a pregăti generații luminate, capabile să susțină drepturile națiunii române din Transilvania.

Ideea temporar părăsită datorită conjuncturii politice, este reluată după 1848. Popazu susține în adunarea din 18 aprilie 1850 că brașovenii trebuie să aibă nu numai o școală primară centrală comună ci chiar un gimnaziu românesc. 10 zile mai târziu, adunarea reprezentanților celor două biserici, fiind prezenți Gheorghe Barițiu și Iacob Mureșianu, aprobă înființarea unui gimnaziu românesc cu 4 clase și 7 profesori. Începe colectarea de fonduri pentru "fondul scolastic". Popazu adresează o cerere lui **Andrei Șaguna**, un alt înflăcărat patriot, hirotonit între timp episcop al românilor ortodocși din Transilvania, care aprobă cererea "plin de bucurie".

Andrei Șaguna s-a născut în decembrie 1808, la Mișcolț în nordul Ungariei, din părinți aromâni, originari din Grabova, lângă Moscopole în Balcani. Naum Șaguna, tatăl lui Andrei Șaguna, a trecut în 1814 la catolicism. În 1817 Anastasie (numele de botez a lui Andrei) a început școala la Mișcolț. În 1826 a terminat gimnaziul catolic la călugării piariști din Pesta.

Între 1826 și 1829 urmează filozofia și dreptul la Buda. În 1829 pleacă la Vârșeț, unde urmează teologia. La 1 noiembrie 1833 se călugărește și ia numele de Andrei. La 15/27 iunie 1846 este numit vicar general la Sibiu. Un aspect controversat al biografiei sale a fost predarea Ecaterinei Varga, luptătoare maghiară pentru drepturile românilor transilvăneni, autorităților imperiale absolutiste în ianuarie 1847.^[2] În ziua de 2 februarie 1834 în biserica catedrală din Carloviț a fost înaintat diacon viitorul mitropolit Andrei Șaguna. Atunci el a spus: „Pe românii transilvăneni, din adâncul lor somn (vreau) să-i trezesc și cu voia către tot ce e adevărat, plăcut și drept să-i îndrumez”. Pe 2 decembrie 1847 în "Biserica Dintre Romani" din Turda Andrei Șaguna este ales episcop al Bisericii Ortodoxe. Este hirotonit episcop pe 18 aprilie 1848, de Duminica Tomei, la Carloviț de către episcopul sârb Iosif Raiacici. Atunci a spus: "Se cere de la mine ca, prin ocârmuirea mea, să se pună în lucrare reînvierea diecezei noastre transilvane și reînvierea aceasta să corespundă trebuinței Bisericii, mântuirii poporului și spiritului timpului". La 3/15 mai 1848 prezidează, împreună cu episcopul greco-catolic Ioan Lemeni, Adunarea de la Blaj. În fruntea unei delegații, duce petiția de la Blaj la Viena, împăratului Franz Joseph. În 16/28 decembrie 1848 a organizat o adunare la Sibiu de unde trimite o nouă petiție împăratului austriac. Ideea unității românilor este conținută în „Memoriul” națiunii române din Marele Principat al Transilvaniei, din Banat, din părțile vecine ale Ungariei și din Bucovina, prezentat tot împăratului. La 12 martie 1850 a organizat la Sibiu un congres bisericesc la care a participat și Avram Iancu.

Angajamentul lui Șaguna luat la Carloviț începe să prindă viață. La 27 august 1850 s-a deschis la Sibiu o tipografie eparhială întemeiată pe banii lui Șaguna. Aici se tipăresc abecedare, cărți și istorioare biblice. La 1 ianuarie 1853 întemeiază *Telegraful Român*. Începând cu anul 1855 Șaguna reorganizează învățământul teologic din Sibiu sub forma unui institut de teologie și pedagogie și care, astăzi, îi poartă numele de Seminarul Andreian. Începând cu anul 1854, a organizat peste 800 de școli primare

confesionale. Tot sub îndrumarea sa au fost întemeiate gimnaziile ortodoxe din Braşov şi Brad. Gimnaziul de la Braşov, inaugurat în 1850, este una dintre cele mai vechi şcoli superioare româneşti.

În 1861 mitropoliţii Andrei Şaguna (ortodox) şi Alexandru Sterca-Şuluţiu (greco-catolic), la *Conferinţa naţională de la Sibiu*, au declarat naţiunea română liberă şi i-au afurisit pe cei care vor mai îndrăzni să strice legătura dintre fraţii de acelaşi sânge. Din îndemnul său vor fi tipărite 25 de titluri de manuale şcolare. Andrei Şaguna sprijină ideea lui Ioan Puşcariu de a înfiinţa Astra şi este ales primul preşedinte al Astrei.

„Şaguna a fost un dangăt de clopot care a trezit din amorţire conştiinţe şi destine, a redat speranţe şi vigoare, a pus plugul în brazdă şi a dezţelenit ceea ce ameninţa să devină pârlăoagă”. Aşa a procedat şi în Ţara Moţilor unde neştiinţa de carte, în rândul românilor ortodocşi, era foarte mare, şi se datora sărăciei şi mai ales lipsei de organizare. Situaţia şcolilor româneşti ortodoxe era jalnică. Lipseau localurile de şcoli, învăţătorii, manualele şcolare, şi mai ales o instituţie care să dea învăţătorilor cunoştinţele necesare. Comunicările (rapoartele) primite de la protopopiate oglindesc pe deplin cele afirmate. Prin Andrei Şaguna, Mitropolia ortodoxă a Transilvaniei a fost prima din spaţiul ortodox în care laicii aveau un rol majoritar în conducerea sinodală a Bisericii, şi prima care-şi manifesta autonomia faţă de Stat.

Ultimii trei ani din viaţă au fost marcaţi de boală şi de retragere în viaţa monahală. Când se pregătea aniversarea a 25 de ani de la venirea în Transilvania ca episcop, a refuzat să participe (aşa cum va respinge bustul cadou făcut de preoţii braşoveni, împotrivindu-se astfel cultului personalităţii), retrăgându-se la Răşinari, unde va şi muri pe 28 iunie 1873. Este înmormântat doar în haina călugărească, în cripta sa de la Răşinari, fără predică şi fast, oficiant fiind doar duhovnicul său.

De aici înainte, eforturile bărbaţilor braşoveni vor fi de aproape urmărite şi cu stăruinţă susţinute de Şaguna. Folosind mijloace şi procedee legale, demersurile lui pe lângă autorităţile imperiale şi maghiare au servit cauza nobilă a ridicării şi luminării prin cultură a populaţiei româneşti, trezirea şi dezvoltarea conştiinţei naţionale. Împreună cu Ioan Maiorescu, Şaguna redactează o scrisoare către Ministerul Instrucţiunii Publice de la Viena. În urma acestor demersuri, în toamna anului 1850 se deschide, în "casele Bacanului de pe Şirul Spitalului" "Şcoala Centrală" cu 4 clase pentru băieţi şi două clase pentru fete. Eforia solicită pe **Gavril Munteanu**, recomandat de Şaguna, care era director de studii la "Sfântul Sava" din Bucureşti, ca profesor la clasa a IV-a, care era de fapt prima clasă de gimnaziu. La 1 noiembrie 1850 ia fiinţă gimnaziul românesc de la Braşov. În clasa întâi sunt înscrişi Ioan Meşotă şi Titu Maiorescu.

Clădirile în care funcţiona şcoala proaspăt înfiinţată era necorespunzătoare. Eforia reia ideea construirii unui local nou, estimat la 40.000 florini şi formează o comisie specială care să procure bani şi materiale. Cetăţenii din Braşov şi din satele învecinate oferă bani, material, mijloace şi mână de lucru. La 29 septembrie 1851 (de sărbătoarea Sfintei Sofia, care va deveni patroana şcolii), în prezenţa lui Şaguna, ajuns între timp mitropolitul românilor din imperiul habsburgic, se pune piatra de temelie a noului lăcaş. La data finalizării construcţiei (1854), gimnaziul era - cronologic - al treilea din Transilvania, respectiv al şaselea din ţinuturile locuite de români, adăugându-se şcolilor din Blaj, Bucureşti, Beiuş, Iaşi şi Craiova.

Diploma împărătească din 20 octombrie 1860 restituia multe din drepturile popoarelor care ţineau de Imperiul Habsburgic, drepturi care reduc presiunea absolutismului. Popoarele capătă posibilitatea de a se conduce în parte şi singure, prin diete interne. Se recunoaşte parţial dreptul confesiunilor de a se îngriji mai mult de instruirea

credincioșilor și de a-și conduce școlile pe baza autonomiei bisericești. În ceea ce privește școlile medii, s-au făcut în Ungaria și Transilvania abateri însemnate de la proiectul din 1849. Până în 1860, gimnaziul din Brașov era de fapt singurul pentru toți românii ortodocși din Transilvania. Șaguna a considerat că venise timpul să îl scoată de sub "epitropia" guvernului ardelenesc și să îl treacă în întregime sub patronajul Bisericii Ortodoxe, dându-i un caracter național-creștin, așa cum l-au dorit întemeietorii lui. În 1864, când Șaguna devine arhiepiscop și mitropolit, Școlile românești din Brașov devin cu adevărat confesionale, ca și ale altor confesiuni. Structura lor nu se schimbă, rămânând tot cea prescrisă de proiectul din 1849, după model austriac. Rapoartele, protocoalele conferințelor profesorilor și alte acte oficiale nu se mai trimit însă guvernului ci se rezolvă de către episcop și consistoriu prin autonomia bisericii. Tot pe baza acestei autonomii, alegerea profesorilor nu mai este supusă guvernului, nici manualele nu mai trebuie aprobate de acesta. Șaguna are și meritul de a fi susținut independența școlii și alegerea profesorilor de către Eforie. Sistemul de ocupare a posturilor a contribuit hotărâtor la o bună selecție a profesorilor, care au făcut faima școlii. Directorul școlilor era ales prin votul secret al tuturor profesorilor, ceea ce asigura directorului o autoritate în plus, prin recunoașterea calităților și meritelor lui reale.

În 1856 se finalizează construcția corpului central al gimnaziului, iar în 1869 se construiește corpul dinspre strada Prundului cu 8 săli noi de clasă.

Prima clasă de liceu se deschide în 1862, iar în iunie 1866 10 elevi susțin primul examen de bacalaureat. Acest eveniment semnifică materializarea unui ideal ce a necesitat trei decenii de mari eforturi intelectuale și materiale, de fapt, o luptă în condițiile unei stăpâniri străine, oarecum mai îngăduitoare după evenimentele de la 1848, dar marcată de rezerve și suspiciuni. Începutul a fost gravat de imense dificultăți; lipseau bani, profesori, manuale, materiale didactice. Admirabili bărbați brașovenii, reuniți la chemarea protopopului Ioan Popazu, au constituit "fondul școlastic", care a fost alimentat ulterior din taxe plătite de părinții școlărilor, colecte, donații și dispoziții testamentare. *Eforia Școalelor* numește pe Gavril Munteanu director al școlii și acesta ia toate măsurile necesare pentru ca primelor clase gimnaziale să nu le fie afectată calitatea cursurilor. Aduce manuale de la gimnaziile din Blaj și Beiuș și înființează biblioteca liceului. Traduce manuale din maghiară și germană și obligă profesorii să își scrie propriile manuale. Anii directoratului lui Gavril Munteanu au fost încununați și de împliniri în plan administrativ. În 1853 gimnaziul primește așa-numitul "Rescript", adică aprobarea de functionare a claselor gimnaziale și a școlii în general, ca urmare a evaluărilor pozitive făcute de organele de inspecție ale autorităților imperiale. Trei ani mai târziu se acordă și dreptul de publicitate, de fapt o recunoaștere oficială a gimnaziului, care avea acum dreptul să emită documente atestatoare, recunoscute de toate oficialitățile statului. Absolvenții primesc astfel acces la învățământul superior.

În această perioadă, se diversifică oferta instructivă reprezentată până în 1869 doar de gimnaziul superior cu opt clase (dominat de "umanioare": limbi clasice, limbi străine, filosofie etc), căruia i se vor adăuga în anul școlar 1869-1870 Școala Reală Inferioară și Școala Comercială, fiecare cu o durată de școlarizare de 3 ani. Se crează astfel Școlile

Centrale din Braşov. În felul acesta, şcoala a devenit un adevărat instrument al slujirii intereselor economice, sociale şi spirituale ale comunităţii.

Considerând şcolile de la Braşov "un avanpost al românismului în Transilvania", şi contând pe efectele lor educative pentru pregătirea unor generaţii pătrunse de ideea necesităţii realizării unităţii naţionale, Adunarea Deputaţilor de la Bucureşti a votat în iunie 1868, un ajutor anual de 23 500 florini pentru acestea, în vederea lărgirii lor prin înfiinţarea Şcolii Reale şi a Şcolii Comerciale.

Decesul lui Gavril Munteanu în 1869 a însemnat o grea pierdere, deoarece, aşa cum spunea Şaguna, acest vrednic profesor şi director "*a dat gimnaziului suflet în viaţă spiritual, cu înţelepciune laudabilă şi vrednică de eternă memorie*". La conducerea şcolii a urmat nu mai puţin valorosul Ioan Meşotă.

Anul 1861, cel de al 11-lea al gimnaziului, este marcat de revenirea la Braşov a tânărului de 23 de ani **Ioan Meşotă**, fost elev al gimnaziului ortodox din Braşov şi apoi al liceului german, cu studii universitare la Viena şi un doctorat în filosofie la Bonn. Este numit profesor la catedra de istorie şi la cea de limbi clasice. Spiritul său viu, erudiţia şi dorinţa de modernizare a conceptului de şcoală secundară, servită de dascăli luminaţi, formaţi la şcolile superioare ale apusului l-a stăpânit pe profesorul Meşotă din primele clipe ale revenirii sale la şcoala al cărei elev fusese în urmă cu un deceniu, aflată acum în impresionantul edificiu înălţat prin nobilele eforturi ale Eforiei Şcolare. Fostul său coleg de bancă, Titu Maiorescu, ajuns între timp profesor universitar, decan şi rector la Universitatea din Iaşi, animator cultural, sufletul şi mentorul spiritual al Junimii, îl încurajează şi îl povăţuieşte.

În septembrie 1851 familia Maiorescu se stabileşte la Viena. Titu Maiorescu urmează cursurile Academiei Tereziene pe care o absolvă în 1858 ca şef de promoţie. Obţine apoi titlul de doctor în filosofie la Giessen cu *magna cum laude*, iar în decembrie 1860, îşi ia Licenţa în litere şi filosofie la Sorbona prin echivalarea doctoratului de la Giessen. În continuare Titu Maiorescu îşi va pregăti doctoratul cu teza: „*La relation. Essai d'un nouveau fondement de la philosophie*”, până la sfârşitul lui 1861, când va părăsi Franţa. Întors în ţară, Titu Maiorescu este dornic să contribuie din toate puterile la înscrierea statului recent format în urma Unirii din 1859 pe făgaşul unei vieţi culturale şi politice de nivel european. În acel moment în care totul era de făcut şi în care era nevoie de energii proaspete şi de oameni de cultură formaţi în şcolile înalte ale apusului, Titu Maiorescu va cunoaşte la vârsta tinereţii o ascensiune vertiginoasă, greu sau aproape imposibil de conceput mai târziu: profesor universitar la 22 de ani, decan la 23 şi rector la aceeaşi vârstă, membru al Academiei Române la 27 de ani, deputat la 30 de ani şi ministru la 34 de ani.

Două aspecte deosebite ale prezenţei şi implicării dr. Ioan Meşotă se cuvin a fi puse în evidenţă: preocupare constantă pentru excelenţa profesorilor şi a informaţiei dobândite prin manuale şi pentru o bibliotecă aflată într-o continuă expansiune, ca şi demersul constant, prompt, bine documentat de conştientizare a autorităţilor şi oficialităţilor vremii, atât cele ce reprezentau guvernul imperial cât şi cele ale celor din Romania. Fiecare an al prezenţei în cadrul corpului profesoral (1861-1878) şi în conducerea liceului (1870-1878) a dr. Ioan Meşotă a marcat un pas înainte, fie că era vorba de programele şcolare, de extinderea spaţiului şcolar, de participarea nemijlocită prin alocuţiuni, conferinţe, luări de poziţie la reuniuni privitoare la treburile obştii sau de

energicele sale intervenții pe lângă miniștrii Lascăr Catargiu, Titu Maiorescu, Mihail Kogălniceanu și alți reprezentanți ai puterii legislative și executive din România pentru sprijinirea materială și morală a liceului.

Ioan Meșotă crează *Societatea de lectură a gimnaziștilor*, menită a "identifica și promova disponibilitățile creatoare ale elevilor prin cultivarea și educarea spiritului critic, a plăcerii dialogului, a pledoariei pentru arta vorbirii, pentru perfecționarea rostirii și formulării ideilor celor mai complexe". Ședințele publice ale Societății, programate de două ori pe an, vor constitui evenimente culturale mult apreciate de comunitatea românească a Brașovului.

La moartea prematură a lui Ioan Meșota (în 1878, avea numai 40 de ani), Școlile Centrale din Brașov cuprindeau: un gimnaziu (liceu) complet cu 8 clase, o școală comercială secundară cu trei clase, o școală reală inferioară cu patru clase, o școală primară de copii cu patru clase ordinare și 1-3 clase paralele, o școală primară de copile cu 5 clase, un curs pentru învățăcei români de meserii (ucenici), o școală de repetițiune pentru copii și copile între 12-15 ani. Paralel cu creșterea prestigiului școlii, s-a dezvoltat și baza materială, iar mijloacele de învățământ din donații se înmulțesc mereu. Biblioteca primește donații importante în bani și cărți. Se măresc colecțiile de științele naturii, aparate fizice și matematice-geometrice, hărți istorice și geografice. De notat este colecția de minerale dăruită de inginerul Gärtner, colecția de păsări dăruită de negustorul Eremias, colecția de mamifere și păsări cumpărată de Eforia școlară.

Se cuvine menționat aici că **Ciprian Porumbescu** a fost pentru scurt timp profesor de "cântări" la Gimnaziul românesc din Brașov, probabil la recomandarea lui Andrei Bâseanu, pe care l-a cunoscut la Viena. La 11 martie 1882, în Sala Festivă a Gimnaziului a avut loc premiera operetei „Crai nou” (prima operetă românească) scrisă de Ciprian Porumbescu pe textul poeziei poetului Vasile Alecsandri. Succesul imens a impus reluarea spectacolului în 12 și 23 martie, pe aceeași scenă.

Ciprian Porumbescu s-a născut la 14 octombrie 1853, la Șipotetele Sucevei, într-o casă modestă de țară, ca fiu al Emiliei și al preotului Iraclie Golembiovski. Viitorul compozitor va utiliza la început numele de Golembiovski, apoi, pentru o perioadă Golembiovski-Porumbescu și mai apoi, Porumbescu. Din cauza sărăciei, Ciprian Porumbescu nu s-a putut bucura de o formare muzicală continuă și completă. A început studiul muzicii la Suceava și Cernăuți, unde conduce corul Societății Culturale „Arboroasa”. În anul 1871, la aniversarea a 400 de ani de la zidirea Mănăstirii Putna, la festivități, alături de Mihai Eminescu, Ioan Slavici, A.D. Xenopol, Nicolae Teclu și alții, participă și tânărul Ciprian Porumbescu, uimind asistența cu minunatul său cântec de vioară. Apoi, cu ocazia unei burse, își continuă studiile la Viena la „Konservatorium für Musik und darstellende Kunst”. La Viena dirijează corul Societății Studentești „România Jună”. Aici va scoate, în anul 1880, colecția de douăzeci de piese corale și cântece la unison, reunite în „Colecțiune de cântece sociale pentru studenții români” („Cântecul ginteii latine”, „Cântecul tricolorului”, „Imnul unirii - Pe-al nostru steag”), prima lucrare de acest gen din literatura noastră.

După această perioadă, urmează cea mai frumoasă etapă a vieții sale artistice. La 11 martie 1882 are loc premiera operetei sale „Crai nou” (prima operetă românească, având premiera la Brașov, în Sala Festivă a Gimnaziului Românesc), piesă în două acte scrisă de Ciprian Porumbescu pe textul poeziei poetului Vasile Alecsandri. Succesul imens impune reluarea spectacolului în 12 și 23 martie, pe aceeași scenă. În același an, opereta este montată și la Oravița.

Printre lucrările sale se numără „Rapsodia română pentru orchestră”, „Serenadă”, „La malurile Prutului”, „Altarul Mănăstirii Putna”, „Inimă de român”, „Odă ostașilor români” și altele. Ciprian Porumbescu s-a

stins din viață în casa de la Stupca, sat numit azi Ciprian Porumbescu în onoarea marelui compozitor, sub ochii tatălui său și ai surorii sale, Mărioara pe data de 6 iunie 1883, la 29 de ani, fiind bolnav de tuberculoză. Mormântul lui Ciprian Porumbescu se află în cimitirul satului Stupca, în apropiere de altarul Bisericii Sfântul Dumitru

În toamna anului 1890, la încheierea celui de al patrulea deceniu de existență a gimnaziului și liceului, în rândurile corpului profesoral este primit un tânăr de 26 de ani, doctor al Universității din Budapesta, absolvent al Facultății de Litere și Filosofie al acesteia, față de care destinul nu a fost prea darnic cu numărul anilor, dar căruia el i-a hărăzit în schimb o strălucită carieră didactică, iar după cum mărturisesc chiar documentele vremii cel mai predigios directorat (1894-1915), care a cultivat și sporit în mod impresionant nobilele și temeinicile tradiții spirituale ale liceului ortodox din Brașov. Din primii ani ai slujirii catedrei, profesorul **Virgil Onițiu** atrage atenția prin erudiția sa și dăruirea față de îndatoririle sale de dascăl, educator și model moral, reprezentând demersul entuziast al noii generații de intelectuali români formați la universități europene în structura cărora coabitau într-o perfectă armonie pasiunea cunoașterii, respectul pentru idealul național și înțelegerea superioară a rosturilor școlii.

Virgil Onițiu, primul dintre cei cinci copii ai magistratului Alexandru Onițiu, s-a născut la 21 februarie 1864, a urmat cursurile primare la Reghin, gimnaziul la Caransebeș, liceul la Seghedin, apoi Institutul Teologic la Sibiu. Atras probabil de tentația scrisului, deopotrivă de exprimarea publicistică și cea literară, renunță la cariera ecleziastică, și decide să continue studiile universitare în domeniul filologiei la Viena și Budapesta. Ca student, a fost președintele societății "România Jună" din Viena și apoi membru activ al societății studenților români "Petru Maior" din Budapesta. Încă din anii studenției, este pasionat de creația literară. Debutază la *Telegraful Român*, publică apoi proze scurte în colecția *Noua bibliotecă română* și în revista *Familia* din Oradea.

După terminarea studiilor, Virgil Onițiu s-a stabilit la Brașov, unde, din anul școlar 1890/1891, a ocupat catedra de limba română și latină, la Liceul românesc, iar în 1894 a fost numit în funcția de director al Școlilor Centrale din Brașov. În această calitate, Virgil Onițiu a ridicat școala pe care o conducea la nivelul cerințelor vremii. A încurajat excursiile școlare și practicarea sporturilor, construind chiar un patinoar în curtea școlii. A înființat muzeele de numismatică, de arheologie, de filologie, estetică și bibliotecile de clasă, a completat laboratoarele cu aparate noi de fizică. Între 1894-1915 a fost inspector șef al școlilor din Brașov. A inițiat editarea colecției "Biblioteca teatrală" la Brașov și a fost membru activ al Așteii (1900) și vicepreședinte al Societății pentru Fond de Teatru Român. A colaborat la diverse publicații, precum *Familia*, *Tribuna*, *Convorbiri literare*, *Drapelul*, *Familia*, *Foaia ilustrată*, *Gazeta de Transilvania*, *Noua bibliotecă română*, *Românul*, *Telegraful român*, *Transilvania*, *Tribuna*, *Vatra*. A scris mai multe povestiri, foiletoane satirice, piese de teatru, studii de literatură și folclor. A publicat articole, schițe, nuvele, foiletoane, o piesă într-un act, un volum de studii și texte vechi, comedia "Pentru ochii lumii" după Labiche, studiul "Straturi în poezia noastră populară". A reeditat *Țiganiada* (1900) și a tradus din Jules Verne, Dostoievski, Tolstoi. A prelucrat, din limba germană, istorisiri moralizatoare pentru tineret. În 1902 este ales membru corespondent, iar în 1908 membru plin al Academiei Române.

În perioada 1883-1900 continuă preocuparea pentru dotarea școlii cu mobilier nou. Prin grija Eforiei, toate sălile de clasă ale gimnaziului, școlii reale și școlii comerciale sunt dotate cu bănci și catedre noi. Se introduce iluminatul cu gaz aerian și telefonul. Pentru perfecționarea procesului de învățământ se îmbogățesc colecțiile de materiale pentru științele naturii, se procură aparate noi pentru fizică și chimie, hărți și alte materiale didactice. Se îmbogățește biblioteca liceului, ale cărei baze au fost vechile donații, începând cu fondul de carte donat de Gheorghe Barițiu.

Pilda profesorului Virgil Onițiu a constituit un îndemn adresat discipolilor lui de a-și descoperi înclinația pentru scris. Printre elevii care au beneficiat de comunicarea cu eminentul dascăl și director a fost fără îndoială Sextil Pușcariu, rămas în anele liceului prin studiul asupra basmului român, prezentat în ședința publică a Societății de lectură în 1895. Climatul spiritual al perioadei Onițiu, a favorizat orientarea către cuvântul scris a unor discipoli cum au fost academicianul Onisifor Ghibu, academicianul George Giuglea, eminent profesor universitar, lingvist romanist la Universitatea din Cluj, academicianul Valeriu Bologa, medic, profesor universitar la Facultatea de Medicina din Cluj, Aron Cotruș, controversatul poet, amintit de George Călineascu în *Istoria Literaturii române* ca discutabil reper al noului spirit în arta poeziei, publicistul Ion Clopoțel, al cărui condei s-a impus viguros în zilele Marii Uniiri din 1918, academicianul Lucian Blaga, poetul care a deschis o nouă pagină de aur în istoria literelor și culturii române, poetul Ștefan Octavian Iosif, academicianul Andrei Oțetea, universitar, istoric și om de cultură, academicianul Dumitru D. Roșca, erudit universitar și filosof, părintele Dumitru Stăniloae, academicianul Eugen Jebeleanu, cunoscut poet, dar și mulți alți tineri care și-au făcut ucenicia la liceul din Brașov, descoperindu-și și cultivându-și vocația în atmosfera plină de respect și generoasă deschidere spre marile valori ale spiritului.

Performanțele unei școli, indiferent de gradul ei, nu pot fi imaginate în afara unui corp profesoral avizat, competent, capabil să răspundă exigențelor unui anumit moment al evoluției social-economice, dar și strategiei conducerii acelei școli, mai ales atunci când strategia vizează excelența și imperativul accesului la treptele superioare ale instrucției universitare. Orizontul mereu mai cuprinzător al cunoașterii nu poate fi cultivat și alimentat doar prin transmiterea de cunoștințe, el își dorește un cadru intelectual elevat, un model pe care să-l poată reprezenta.

Profesorii perioadei directoratului Virgil Onițiu (1894-1915) au aparținut unei generații constituite printr-o riguroasă selecție a unor tineri deosebit de înzestrați intelectual, modele de personalitate, elevați maeștri ai disciplinelor pe care le reprezentau, indiferent că erau discipline umaniste, cum a fost cazul profesorului și istoricului Nicolae Sulică, un erudit format la universitățile din Budapesta și Leipzig, autor de manuale și numeroase studii de interes științific, sau dr. Constantin Lacea, filolog și lingvist, fost student al universităților din Budapesta, München, Leipzig, Paris, autor de manuale destinate studiului limbii germane, dar și a numeroase studii de filologie publicate în prestigioase reviste ale vremii, membru al Academiei Române.

Directoratul lui Virgil Onițiu se poate lăuda și cu doi admirabili profesori de științe exacte, Aurel Ciortea și Gheorghe Chelariu. Matematicianul Aurel Ciortea a fost numit

În 1920 în Departamentul Instrucțiunii Publice din cadrul Consiliului Dirigent al Transilvaniei și titular al catedrei de matematici financiare al Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj. Deplasarea semnificativă a opțiunii absolvenților din perioada Virgil Onițiu spre zona științelor exacte și aplicate – medicină, inginerie, agronomie, silvicultura s-a datorat, fără îndoială, atenției pe care școala a început să o acorde cerințelor (comenzii) sociale, prin cultivarea interesului pentru științe, posibil numai în condițiile unor personalități didactice capabile să susțină un asemenea interes. Aurel Ciortea și Gheorghe Chelariu au fost parte a unei asemenea ecuații. În această perioadă, au urmat cursurile liceului viitorii academicienii ingineri Gheorghe Buzdugan și Remus Răduleț, profesori renumiți.

Atenția acordată de Virgil Onițiu educației fizice, a fost o constantă a gândirii sale pedagogice, în al cărei context mai larg găsim îngrijorarea față de supraîncărcarea programei școlare, îndeosebi la clasele superioare. La tradiționala deschidere oficială a anului școlar 1897-1898, Virgil Onițiu rostește un discurs în care prezintă "Proiectul de modificare a programei orelor de lecții la școlile medii greco-ortodoxe române", "statul, care își are forța existenței sale în forța fizică și psihică a viitorilor săi cetățeni, are dorința de pune stavilă ruinului psihic și fizic al acestora printr-un număr prea mare de ore." În acest timp, se mărește mult sala de gimnastică și se înzestreză cu tot felul de aparate.

Numărul mare de excursii organizate la sfârșitul săptămânii în împrejurimile atât de pitorești ale Brașovului: Răcădău, Stejeriș, Poiana, Postăvarul, Măgura Codlei, Sânpetru (dealul Lempeș), Plaiul Foi, Curmătura, excursiile tematice la fabricile de bere Czell și Habermann, la fabrica de bere de la Bod, la fabrica de postavuri Scherg și moara Seewald, fabrica de hârtie de la Zărnești, fabrica de sticlă de la Azuga, sunt mărturii ale încercărilor întotdeauna reușite, benefice de a neutraliza șablonul devenit nociv al școlii imaginate doar între cei patru pereți ai clasei, fără reprezentările directe și experiența nemijlocită a unor realități în care viața îi va trimite de îndată ce vor părăsi băncile școlii.

Excursiile la marile vetre ale civilizației europene, Grecia, Italia, Turcia, începute în 1906, în perioada directoratului Onițiu sub îndrumarea dr. Iosif Blaga, vor completa în mod fericit ansamblul reprezentărilor despre complexitatea procesului cunoașterii, atât de necesar adolescenților în formularea opțiunii după absolvirea liceului.

De fapt esența gândirii profesorului Virgil Onițiu era favorizarea cultivării unei gândiri intelectuale, capabile să activeze datele vocaționale proprii fiecărui copil și adolescent sănătos fizic și psihic. Școala, prin tot ceea ce înseamnă ea, trebuie să servească acestui scop, trebuie să aibă în vedere nu numai cunoștințele, ci și modelul celui care le reprezintă și le face înțelese, nu doar dezvoltarea intelectuală, ci și cea fizică, capabilă să devină suport temeinic al unui intelect într-o continuă expansiune și nu în ultimul rând, un ansamblu de modele morale, capabile prin valoarea lor intrinsecă să constituie o valoare demnă de respect și admirație.

La începutul celui de al doilea an al directoratului său, cu prilejul deschiderii anului școlar, la 24 septembrie 1895, Virgil Onițiu ține o dizertație despre cărturarul, pedagogul și eminentul creator al școlii de la Sfântul Sava, profesorul Gheorghe Lazăr, pe care îl admira pentru programul școlar îndrăzneț, realist, preponderent laic, în absolut consens cu exigențele timpului, oferindu-le tinerilor șansa acumulării cunoștințelor necesare accesului la oricare dintre universitățile europene și la specializări determinante pentru progresul economic și social (inginerie, medicină, științe economice și juridice, matematici, istorie). Nu odată, în intervențiile sale, Virgil Onițiu și-a manifestat rezerva față de progresul relativ modest realizat în liceu în predarea științelor exacte (matematici, fizică, chimie), de preponderența disciplinelor cu caracter umanist, care, împreună cu filosofia, reprezentau peste 70% din disciplinele cuprinse în programa școlară. Nu încape nici o îndoială, că dacă s-ar fi putut, Onițiu ar fi optat pentru o abordare modernă în consens cu noua conjunctură creată de actul constituirii României Unite, militând pentru modificarea substanțială a acestui raport, nefiresc. (Să nu uităm că liceul Andrei Șaguna era la cea vreme liceu ortodox, dependent direct de Episcopatul de la Sibiu). Asta avea să se întâmple în 1919, când a fost înființat Liceul Real "Dr. Ioan Meșotă".

Cercetând abordările și strategia pedagogică a profesorului și directorului Virgil Onițiu, ai sentimentul întâlnirii cu omul ideal, hărăzit prin vocație, erudiție și bun simț intelectual să conducă destinele unei școli de anvergura celei reprezentate de liceul român ortodox, niciodată aflată în întârziere în raport cu evoluția vremurilor, obstrucționată doar de rigori legislative, de cele mai multe ori greu de depășit și evitat. În prima jumătate de secol de existență a liceului, și chiar în primele două decenii ale secolului al XX-lea, oferta de profesori de științe era modestă, iar selecția se oprea la limita posibilului. Perioada interbelică a deschis porțile spre un nou orizont. De la Universitatea bucureșteană au venit la Brașov tineri matematicieni care au acoperit decenii la rând sarcinile didactice aferente catedrelor liceului, Stelian Mărculescu și Matei Antonescu. Ultimul a pus în 1935 bazele societății de matematică a elevilor din cursul superior al liceului.

Una din prioritățile materiale ale organizării școlare ale lui Virgil Onițiu a fost crearea unui internat capabil să suplinească ambianța casei părintești a acelor elevi care veneau de departe, fie din satele învecinate Brașovului, fie din alte județe, regiuni sau din provinciile istorice ale României. Primul pas a fost crearea *Mesei studenților*, hotărâre adoptată la Consiliul profesoral din noiembrie 1898, prin care un număr de 20 de elevi cu rezultate remarcabile la studii, dar de condiție materială precară, urmau să primească gratuit o masă. Costurile erau susținute dintr-un fond alimentat de Eforia școlară, dar și de unele instituții bancare, de donații ale foștilor elevi ai liceului și ale familiilor unor brașoveni care s-au oferit să vină în întâmpinarea acestei inițiative. În 1900, la *Masa studenților* aveau acces 30 de elevi, dar ideea constituirii unei instituții proprii, care să asigure condiții civilizate de studiu și viață elevilor din afara Brașovului ia amploare, determinând identificarea fondurilor care să susțină materializarea ei.

S-au cumulat importante donații și dispoziții testamentare aflate în administrarea Bisericii "Sfântul Nicolae" și a Eforiei școlare. Virgil Onițiu, în calitatea lui de deputat al

Sinodului arhidiecezan al Mitropoliei din Sibiu, a prezentat argumentele care justificau stringenta necesitate a constituirii internatului, urmate de o suită de proceduri complicate care au tergiversat demararea lucrărilor timp de aproape un deceniu. Abia în octombrie 1911 s-a așezat piatra de temelie a viitorului internat pe locul (grădina) dăruit de familia Buntoiu, în apropierea liceului. Construcția a fost finalizată în mai puțin de 11 luni și la 15 septembrie 1912 internatul și-a deschis porțile pentru 92 de elevi ai liceului, întrupând un adevărat vis, o mână prietenească, plină de afecțiune întinsă unor copii și adolescenți capabili, aflați adeseori în mare dificultate materială.

Primului director al internatului este profesorul Ion Petrovici. Virgil Onițiu, directorul liceului, îl sfătuiește să orienteze viața din internat spre o atmosferă de ordine și disciplină liber consimțite, bazate pe înțelegerea nevoilor spirituale ale tinerilor, pe atenția acordată deopotrivă studiului, comportamentului civilizat dar și odihnei, activităților recreative, respectării programului de activitate pe care le comportă viața într-o asemenea instituție. Timp de peste o jumătate de veac, instituția internatului liceului ortodox român din Brașov și-a demonstrat din plin utilitatea, a adus mari servicii liceului prin deschiderea perspectivelor de studiu în condiții civilizate pentru copii din mediul rural vecin Brașovului, dar și pentru aceia care veneau de la mari depărtări să-și urmeze aici studiile, atrași de prestigiul liceului.

În legislatura Onițiu, alături de eminentul profesor de istorie și remarcabilul om politic Vasile Goldiș, trebuie amintită prezența de mare autoritate în rândurile corpului profesoral al lui Andrei Bârseanu, profesor de limba și literatura română, tânăr remarcabil instruit, pasionat cercetător al domeniului creației folclorice, poet, militant în toți anii activității sale la catedră și în spațiul cultural românesc pentru promovarea valorilor naționale, răsplătit pentru eforturile sale cu înaltul titlu de membru al Academiei Române (1902, 1908).

Fiul preotului Toma Bârseanu din Dârstele Brașovului, Andrei Bârseanu urmează liceul român din Brașov în perioada 1869-1877, studiază apoi literatura și istoria la Viena și München. În anii petrecuți în capitala Austriei, se impune prin participarea la activitatea societății culturale a studenților români "România Jună", preocupări pe care le va cultiva, odată devenit profesor, și în rândurile elevilor săi de la liceul din Brașov, unde conduce îndrăgita și respectata Societate de lectură.

Memorabile din perioada vieneză sunt versurile poeziei sale "Pe-al nostru steag" care au inspirat muzica prietenului și viitorului său coleg Ciprian Porumbescu, devenite în scurt timp un adevărat imn al unității naționale a românilor. Remarcabila sa activitate culturală, prezență deosebită în viața spirituală românească la hotarul dintre cele două veacuri, încărcate de atâtea semnificații majore, sprijinul acordat Societății ASTRA, al cărei președinte devine în 1911, Colaborator al revistelor Albina Carpaților, Convorbiri literare, Luceafărul, Transilvania, profesor iubit și admirat, Andrei Bârseanu a rămas în istoria liceului și prin elaborarea primei monografii a liceului, consacrată evenimentului semicentener (Editura Ciurcu Brașov, 1902).

Primul război mondial aduce mari prejudicii și cauzează grave disfuncții în viața liceului prin chemarea sub arme a unor profesori și prin refugiul altora de teama persecuțiilor, din cauza rechiziționării clădirii transformate în spital de campanie, dar spiritul acestui izvor de cultură românească, articulat sub semnul iubirii de neam, dar și de nobil respect nediscriminator față de valorile universale, își demonstrează temeinicia, renaște din proprie cenușă, oferind chiar în primii ani postbelici imaginea unei instituții intrate profund în conștiința românilor din toate provinciile istorice.

Încercând să discernem din documentele vremii originea prestigiului liceului român din Brașov, astăzi Colegiul Național "Andrei Șaguna", trebuie să acceptăm, înainte de toate, ideea polivalenței culturale a personalităților care i-au condus destinele, personalități ce au dispus în egală măsură de forța intelectuală necesară promovării și acreditării unor idei și strategii pedagogice, de vocația creației pusă în slujba intereselor școlii (programe, manuale, studii de perspectivă), dar și de elanul și determinarea celui hărăzit să conducă oameni și să împlinească idealuri. Adevărul care se impune în urma unei cercetări oneste, riguroase este acela al dăruirii și devoțiunii de care au dat dovadă profesorii care au condus destinele liceului, impunând, în primul rând prin propria pildă, modelul dascălului erudit, stăpânit de tentația permanentei creșteri culturale în interesul comunitar, creator pe tărâm literar sau pe cel al științei.

Ar fi greșit să considerăm performanțele de astăzi ale unei școli de anvergura și prestigiul Colegiului Național "Andrei Șaguna" ca aparținând numai prezentei secvențe de timp. Ele încorporează aproape inefabilul constituent esențial al unei nobleți edificate în generații, care obligă deopotrivă la respect și prudență pe cel ce își asumă intrarea în această familie, în care membrii ei, indiferent de natura vremurilor, i-au respectat cu sfințenie principiile și au țintit mereu sus, tot mai sus, cinstind idealul excelenței ca o aspirație maximă pe traiectoria devenirii.

Sperăm că, într-o așezare mai prielnică a vieții în viitor, când liniștea din sufletele oamenilor să precumpănească, toți să înțeleagă că cei aleși chiar de Dumnezeu să fie ctitori, sunt mai rari, de-a dreptul puțini, dar puterea lor este atât de mare, încât ei pot însufleți chiar și pe cei mai firavi într-ale zidirii binelui și sorții semenilor lor, deșteptând în aceștia dorința împlinirii și desăvârșirii.

Bibliografie

Dimitrie D. Cazacu, Colegiul Andrei Șaguna la ceasul etericelor amintiri. Geneza unui prestigiu. Ed. Charta, Sf. Gheorghe, 2006, ISBN 973-8326-26-5

Simion Toma, Un templu al culturii, Colegiul Național Andrei Șaguna, 150 de ani. O monografie a școlii. Ed. Concordia Brașov, 2000, ISBN 973-99981-0-0